

Arkivsaksnr.:
2022/15591

Dokumentdato:
02.05.2023

Styre:
Universitetsstyret

Styresak:
38/23

Møtedato:
11.05.2023

Utsyn over kompetansebehovet i Norge Meld. St:14 (Utsynsmeldingen)

Henvisning til bakgrunnsdokumenter

- [Meld. St. 14 \(2022–2023\) – Utsynsmeldingen](#)

Saken gjelder:

Fredag 24.mars ble regjeringens [Utsynsmelding](#) om kompetansebehovet i Norge lagt frem av høyere utdannings- og forskningsminister Ola Borten Moe.

Regjeringens mål med meldingen er å bidra til høy sysselsetting og til å dekke de viktigste kompetansebehovene i arbeids- og samfunnslivet. Meldingen peker på de viktigste kompetansebehovene framover og redegjør for regjeringens tiltak.

I denne saken gis en oppsummering av innholdet i meldingen og UiBs merknader som er spilt inn i forkant av stortingsbehandling.

Forslag til vedtak:

Styret tar saken til orientering

Tore Tungodden
fung. universitetsdirektør

02.05.2023/Steinar Vestad/Ingar Myking

Vedlegg: Saksframstilling:

Saksframstilling

Styre:
Universitetsstyret

Styresak:
38/23

Møtedato:
11.05.2023

Arkivsaksnr.:
2022/15591

Utsyn over kompetansebehovet i Norge Meld. St: 14 (Utsynsmeldingen)

Bakgrunn

Fredag 24.mars ble regjeringens Utsynsmelding om kompetansebehovet i Norge lagt frem av høyere utdannings- og forskningsminister Ola Borten Moe.

Med en ny stortingsmelding ønsker regjeringen å peke ut retningen for fremtidens høyere utdanning og kompetansepolitikk. Ifølge regjeringen er målsettingen å sikre konkurransedyktig næringsliv og et bærekraftig velferdssamfunn. Grepene som foreslås skal etter regjeringens vurdering gi tydeligere prioritering, mindre byråkrati og mer læring hele livet.

Forslagene til tiltak skal sikre høy sysselsetting og dekke de viktigste kompetansebehovene i arbeids- og samfunnslivet framover.

Meldingen redegjør for regjeringens politikk innenfor følgende områder:

- dimensjonering av utdanningssystemet
- utdanning i hele landet
- finansiering av universiteter og høyskoler
- læring i arbeidslivet
- kvalifisering av arbeidskraftreserven
- bruk av kompetanse fra utlandet

Hovedpunkter i meldingen

I Utsynsmeldingen ber regjeringen universiteter og høyskoler omdisponere ressursene sine og prioritere studieplasser innen IT, helse og utdanninger som er nødvendig for det grønne skiftet. Samtidig legges det opp til at det er opp til institusjonene selv å omdisponere midler fra andre studieprogram for å levere på dette kravet. Regjeringen ønsker med dette å sørge for at de viktigste kompetansebehovene i arbeids- og samfunnslivet dekkes.

Regjeringen fortsetter satsingen på et fleksibelt og desentralisert utdanningstilbud og på studiesentre, i tillegg til å endre Lånekassens ordninger slik at det blir lettere å få studielån til korte utdanninger. Formålet er å gjøre utdanning tilgjengelig over hele landet, og tilgjengelig for folk uavhengig av livssituasjon. Et sentralt grep er større fleksibilitet når det gjelder egenbetalingsforskriftene, at studieprograms finansieringen omfatter etter- og videreutdanning (EVU) og det åpnes for gjenbruk av undervisning fra ordinære studieprogrammer. I tillegg vil endringer i finansieringsmodellen styrke uttellingen fra ikke gradsgivende programmer og etter- og videreutdanningstilbud, jf. nedenfor. Samtidig skal samarbeidet med næringslivet styrkes og regjeringen legger opp til å utvikle en kompetansereform i samarbeid med partene i næringslivet.

Et sentralt punkt i meldingen er forslaget om endringer i finansieringsmodellen for universiteter og høyskoler. Formålet er å fjerne unødvendig byråkrati, forenkle modellen, samt gi lærestedene mer tillit og større handlingsrom til å utforme eget utdanningstilbud, men

også mer ansvar for å utdanne folk som arbeidslivet etterspør. Samtidig skal finansieringsmodellen støtte opp om regjeringens framtidige prioriteringer. Forslagene til endring i finansieringsmodellen følger i stor grad anbefalingen fra [Hatlenutvalget](#) (2022).

Konkret foreslås følgende endringer.

- Tildeling av nye studieplasser vil skje med en felles sats med unntak for en del av de kliniske fagene (lege, veterinær og tannlege) som vil få en særskilt høy sats.
- Resultatbasert uttelling for forskningsmidler fra EU, forskningsrådet og annen BOA-aktivitet, publiseringspoeng og utvekslingsopphold faller bort.
- Antall kategorier for avlagte studiepoeng vil bli redusert fra 6 til 3, og inndeling blir basert på følgende kategorier:
 - o Kategori 1: Humaniora, samfunnsfag og økonomisk/administrative fag
 - o Kategori 2: Realfag, teknologi, helse- og sosialfag/klinisk psykologi, lærerutdanning og utøvende kunst- og mediefag
 - o Kategori 3: Lege, tannlege og veterinærutdanning
- Indikator for gradsgjennomføring vil bli erstattet med en sats for gjennomføring av studieprogram.
- Indikator for avlagte doktorgrader er uendret.

Endring i finansieringsmodellen er planlagt å tre i kraft fra budsjettet for 2025. Informasjon om de konkrete endringene i satsene vil bli presentert i statsbudsjettet for 2024. Før detaljene og satsene er kjent, er det være vanskelig å gjøre en grundig vurdering av konsekvensene for UiB. Endringene i modellen viser likevel en tydelig retning.

UiBs merknader

UiB verdsetter Utsynsmeldingens retning og ambisjon om å bygge opp et godt og sikkert kunnskapsgrunnlag som gir rom for fleksibilitet når det gjelder demografi og behovene for videreutdanning og student-, samfunns- og arbeidslivsbehov. Norsk høyere utdanning og forskning skal sørge for at vi har omstillingsdyktighet, tar høyde for både det vi ser og ikke ser av framtidens behov og at vi styrker oss som kunnskapsnasjon. Et demokratisk samfunn, og et fremtidig arbeidsliv, har behov for at solid kunnskap og kritiske perspektiver er tilgjengelig og godt distribuert i befolkningen.

Et hovedproblem med meldingen er at den mangler et perspektiv som inkluderer forskning og forskningsbasert utdanning. Den er delvis løstrevet fra [Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning \(St. 5 \(2022–2023\)\)](#) som nylig ble vedtatt og en varslet total gjennomgang av forskningssystemet. Finansieringssystemet for sektoren er innrettet slik at dimensjonering av utdanning gjennom studieplasser får konsekvenser for dimensjonering av forskning. Det er viktig å ha en forståelse for at universitetene gjennom forskning, utdanning og innovasjon er sterkt delaktig i å forme framtidens arbeidsliv og samfunn, og gi rom for at grunnleggende og langsiktig forskning omsettes til innovasjoner.

Regjeringen mål er å sørge for at de viktigste kompetansebehovene i arbeids- og samfunnslivet dekkes. Det er et godt mål, men meldingen bygger på en kortsiktig forståelse av sammenhengen mellom arbeidsmarkedets behov og utdanningstilbudet i Norge. Det er derfor grunn til å advare mot et for ensidig instrumentelt kunnskapssyn. Kunnskap har en enorm egenverdi. Fremtidig kompetansebehov har vist seg å være svært krevende å forutse. Å tilby det som til enhver tid etterspørres er ikke en god strategi for å dekke fremtidige, ukjente behov. Ved universitetene kan det ta flere tiår å bygge fagmiljøer som tilbyr forsknings- og utdanningskompetanse på et høyt internasjonalt nivå, og som kan bidra til å løse framtidens samfunnsutfordringer.

UiB har bedt Utdannings- og forskningskomiteen om å se særlig på 7 punkt i sin innstilling til Stortinget som behandler meldingen i løpet av juni.

1. Det må være balanse mellom utdannings- og forskningsinsentiver.

Meldingen legger opp til sterke insentiver for utdanninger, mens insentivene for forskning tas bort. Om en vil ha høy kvalitet i utdanningen, så trengs det også høy kvalitet i fagmiljøene som står for dem. Norge er dessverre et stykke bak sine nordiske naboer når det gjelder forskning av høy internasjonal kvalitet. Deltakelse i EUs forsknings- og innovasjonsprogram er vesentlig for norsk konkurransekraft, for internasjonalt kunnskapssamarbeid og for kvaliteten i norsk forskning. Siden EU-prosjekter er bidragsprosjekter med betydelig egenfinansiering, er midlene fra EU-indikatoren viktig for å kompensere for institusjonenes merutgifter, samt for det høye norske lønnsnivået. Fortsatt EU-indikator vil bidra til å sikre en videre vekst i returandel fra Horisont Europa og øke den totale finanseringen av forskning i UH sektoren.

2. Masterstudier må verdsettes bedre

De nye kategorisatsene for studieplasser vil gjelde for hele fagområdet, altså får bachelorgrader og mastergrader samme uttelling. Siden gradsnivået er en svært betydelig faktor i dagens kategoriinndeling, vil masterutdanninger generelt få lavere sats og bachelorutdanninger få høyere sats med de nye kategoriene. En bekymring er at dette kan føre til en dreining vekk fra mastergradsutdanninger. Det vil bli mer attraktivt med bachelorgradene og kortere utdanninger når masternivået ikke lenger er særbehandlet. Mastergrader er kostbare utdanninger, og det vil legge press på budsjettene, for jo flere bachelorstudenter man utdanner, jo større vil budsjettene bli. For UiB er dette et paradoks når arbeidslivet nettopp etterspør kandidater med mastergrad.

3. Kliniske fag som medisin og odontologi trenger særskilt finansiering

Dette er kostbare og infrastrukturtunge utdanninger. Det er et stort behov for å utdanne flere leger i Norge, og vi trenger at de kliniske utdanningene holder en høy kvalitet. Det er bra og viktig at deler av de kliniske fagene beholder sine satser som i dag.

4. Den kostbare kliniske psykologutdanningen og kunstfagene med sine store krav til spesialisert utstyr ikke blir underpriset

En særskilt bekymring er knyttet til kunstutdanningene og musikk, og det kliniske profesjonsstudiet i psykologi som nå plasseres i en lavere kategori enn de andre kliniske fagene ved UiB. Omleggingen der nye studieplasser tildeles med en felles sats gjør at disse programmene får en betydelig lavere sats enn tidligere, noe som gjør det utfordrende å etablere nye studieplasser innenfor disse områdene.

5. Prissettingen på samfunnsfag og humaniora må ikke bety svekking av Norge som kunnskapsnasjon.

Disse fagområdene er plassert på laveste nivå. Et godt samfunn og et innovativt arbeidsliv og et opplyst og velfungerende demokrati behøver et mangfold av kompetanse og kunnskap. Vårt møte med kunstig intelligens, et bærekraftig samfunn og næringsliv, og et vitalt demokrati, er avhengig av humaniora og samfunnsvitenskap. Norge må fortsatt satse på den langsiktige kunnskapsbyggingen og den solide grunnforskningen for disiplinene.

6. Det må satses tydeligere på etter- og videreutdanning (EVU).

Det legges opp til mer fleksibilitet når det gjelder egenbetalingsforskriftene, at studieprograms finansieringen omfatter EVU og det åpnes for gjenbruk av undervisning fra ordinære studieprogrammer. Det er bra. EVU må ikke generere større midlertidighet i sektoren. Ønsker en å få volum og tyngde på satsingen, må det på plass en enda tydeligere finansiering.

7. Regjeringens tillitsreform må ikke miste sitt innhold.

En gjennomgangstone i Utsynsmeldingen er at Norge skal håndtere strammere økonomi og styremaktene har derfor forventninger til tøffere faglige omprioriteringer. Det forventes at institusjonene prioriterer kompetanse innen prioriterte områder og omdisponerer innenfor egen ramme. En god dialog om dimensjoneringsbehov for fremtiden må ha en stor grad av fleksibilitet i seg slik at institusjonene kan ivareta sin faglige egenart på best mulig måte samtidig som landets langsiktige kunnskapsbehov blir sikret. UiB har gode erfaringer med utviklingen av nye studieprogram som har kommet i samspill med samfunnsutvikling og arbeids- og næringsbehov.

Videre behandling

Høring av meldingen ble holdt i Utdannings- og forskningskomiteen 24. april 2023. Komiteen har nå frist til 25. mai med å avgi innstilling før meldingen skal opp til behandling i Stortinget 1. juni 2023.

I forkant av komitebehandlingen har UiB både på egenhånd og sammen med andre universiteter fremmet sine interesser både gjennom UHR, media og direkte til komiteen.

For øvrig vil UiB følge opp arbeidet med ny finansieringsmodell frem mot framleggelse av statsbudsjettet for 2024.

Universitetsdirektøren sine kommentarer

Regjeringen ønsker med denne meldingen å sørge for at de viktigste kompetansebehovene i arbeids- og samfunnslivet dekkes for flere tiår framover. Det er et godt mål, men meldingen bygger på en for kortsiktig forståelse av sammenhengen mellom arbeidsmarkedets behov, utdanningstilbudet i Norge, forskningsvirksomheten ved lærestedene og kunnskapsutviklingen i samfunnet.

Etter universitetsledelsens oppfatning mangler meldingen et perspektiv som inkluderer forskning og forskningsbasert utdanning. Den er delvis løsrevet fra Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning som nylig ble vedtatt og en varslet total gjennomgang av forskningssystemet. Finansieringssystemet for sektoren er innrettet slik at dimensjonering av utdanning gjennom studieplasser får konsekvenser for dimensjonering av forskning. De foreslåtte endringene i finansieringssystemet og den klare prioriteringen av studieplasser innenfor teknologi, helsefag og grønn teknologi vil derfor også påvirke institusjonens forskningsinnsats mellom ulike områder. Det hadde styrket meldingen om effekten ble analysert i sammenheng med forskningsmeldingen.

I universitetets høringsinnspill til Hatlenutvalget ba UiB om en konsekvensutredning av utvalgets forslag. Denne mangler fortsatt og gjør det vanskelig å vurdere konsekvensene av flere av forslagene til endring i finansieringsmodellen. Universitetsledelsen er likevel bekymret for effekten av flere av tiltakene. Dette gjelder i særlig grad den betydelige

nedgradering av utdanningen innenfor musikk, kunst og det kliniske profesjonsstudiet i psykologi. Samtidig fjernes skillet mellom bachelor- og masterprogrammer i finansieringssystemet og gir uheldige økonomiske incentiver for å nedprioritere masterstudiene til fordel for bachelorstudier. Endringene vil kunne føre til at de forskningsbaserte mastergradene svekkes. Det er paradoksalt når arbeidslivet nettopp etterspør kandidater med mastergrad.

Universitetsledelsen vil arbeide politisk for følge opp meldingen inn mot stortingsbehandling og fremleggelse av budsjett for 2024. Det er forventet at statsbudsjettet for 2024 vil gi tydelige rammer for nytt finansieringssystem for sektoren basert på prinsipper som er presentert i Utsynsmeldingen og stortingsbehandling. Endringene er omfattende og vil ha konsekvenser både for basis og resultatindikatorene. Det er derfor universitetsledelsens vurdering at det er behov for å nedsette et internt inntektsfordelingsmodellutvalg ved UiB. Utvalgets arbeid vil kunne starte i oktober 2023, når det endelige forslaget foreligger i statsbudsjettet, og utvalget skal ferdigstille sitt arbeid slik at det kan inngå som grunnlag for UiBs fordeling av budsjett 2025.

02.05.2023/Steinar Vestad/Ingar Myking